

87 . Unip | Comuna: Sacoșu Turcesc | Județ: Timiș | Punct: Dealu Cetățuica | Anul: 2011

Anul: 2011

Cod RAN: 158519.02

Perioade: Preistorie, Protoistorie

Epoci: Epoca bronzului, Hallstatt, La Tène

Tipuri sit: exploatare/carieră

Categorii sit: Apărare (construcții defensive), Civil, Domestic

Autori: Adrian Bejan, Alexandru Berzovan, Lavinia Bolcu, Oana-Alexandra Borlea, Cristian Floca, Liviu Măruia, Dorel Micle, Andrei Stavilă

Instituții: Universitatea de Vest, Timișoara, Universitatea "Babeș - Bolyai", Cluj-Napoca, Universitatea de Vest, Timișoara, Universitatea de Vest, Timișoara, Universitatea de Vest, Timișoara, Universitatea de Vest, Timișoara, Universitatea de Vest, Timișoara, Universitatea de Vest, Timișoara

Raport

Șantierul arheologic Unip „Dealul Cetățuica” este amplasat pe una dintre numeroasele terase morfogenetice din lunca Timișului Mijlociu, terasă delimitată de un meandru al râului, actualmente fosil, având o suprafață de 6,3 ha și un perimetru de 986 metri. Faptul că pe teritoriul sitului nu s-au desfășurat activități antropice moderne (lucrări agricole, îndiguiri, desecări, construcții, etc.) a făcut ca acesta să rămână într-o stare de conservare foarte bună. În proporție de 70% arealul așezării fortificate este acoperit actualmente de liziera de NE a Pădurii Unip, restul sitului fiind reprezentat de o pășune sălbătică și răvășită sistematic de mistreți. De asemenea, pe latura sa de NV, în pădure, se observă gropile mai vechi ale unor căutători de comori, gropi vechi de cel puțin 30 de ani (vârstă dedusă după grosimea copacilor crescuți în aceste excavații).

Din punct de vedere structural obiectivul arheologic se prezintă sub forma unei așezări fortificate printr-un sistem de gardini de lemn făcute cu lut, care înconjoară întreaga suprafață a grindului natural, gardini dispuse pe două niveluri succesive, având și rolul de a împiedica scurgerea nisipului în șanțul limitrof.

Având în vedere faptul că situl arheologic de la Unip „Dealul Cetățuica” nu a fost investigat arheologic decât începând cu anul 2007, informațiile bibliografice de dinainte de acest moment sunt generale și provin din repertoriul movilelor de pământ întocmit de Fl. Medeleț și I. Bugilan¹, în care sunt expuse textual următoarele date: „Movilele de la Ocoale și Cetățuica, declarate rezervații arheologice prin decizia din mai 1979 a Consiliului Popular Județean Timiș sunt, cu siguranță, așezări omenești și nu au caracter funerar. Microtoponimele La Gomilă și Gomila din drumul Stamorii desemnează movila din punctul Ocoale”.

Obiectivul este inclus în Lista Monumentelor Istorice a județului Timiș. Secțiunea Arheologie, unde la poziția nr. 51, cod TM-I-s-B-06089, fără vreo precizare de locație, cu excepția toponimului „Dealul Cetățuica”, este menționată o așezare paleolitică din mileniul VI î. Hr (sic!). Implicarea unui colectiv de la Universitatea de Vest din Timișoara (Dorel Micle, Liviu Măruia, Adrian Cîntar, Mircea Ardelean) în desfășurarea proiectului eGISpat Timiș (derulat între 2006-2007) a presupus și încercarea de identificare în teren a respectivei „așezări paleolitice” de la Unip „Dealul Cetățuica”, precizare cronologică care s-a dovedit a fi complet eronată.

Verificările inițiale la serviciul cadastral al Primăriei comunei Sacoșu Turcesc, de care aparține localitatea Unip, nu au putut releva cu precizie locația toponimului „Dealul Cetățuica”, acesta nefiind precizat nici în hărțile topografice militare, scara 1:25.000, edițiile 1962 și 1975. În aceste condiții, echipa de teren formată din Liviu Măruia, Lavinia Bolcu, Andrei Stavilă, Marius Stanciu, Alin Jitărel a purtat numeroase discuții cu inginerul agricol al localității și cu localnicii, restrângând mult aria de investigație, astfel încât în 28.08.2007 a fost identificat în teren respectivul sit².

În august 2007 a fost efectuată periegeza sistematică a obiectivului, în urma căreia s-a putut constata bogăția și complexitatea acestuia, relevată de cantitatea impresionantă de material arheologic cules de la suprafața terenului, încadrabil cronologic de la sfârșitul epocii bronzului și până în evul mediu dezvoltat. De asemenea, 14 zile din luna noiembrie a anului 2007 au fost consacrate topografierii sitului cu Stația Totală, anotimpul de lucru fiind ales din considerente pragmatice, suprafața acestuia fiind acoperită în proporție de 70% de liziera NE a Pădurii Unip.

Cu această ocazie, situl a beneficiat și de o primă prospecțiune magnetometrică, efectuată pe latura sa nordică, zonă mai ușor accesibilă, neacoperită de pădure la acel moment.

Începând cu anul 2009, situl arheologic de la Unip „Dealul Cetățuica” devine unul dintre șantierele - școală ale Universității de Vest din Timișoara. Într-o primă fază s-a procedat la investigarea obiectivului prin metode noninvasive, și anume: prospecțiuni geofizice (magnetometrie cu un aparat de tip Fluxgate și tomografie electrică, instrumentul folosit fiind PASIGS24N, cu 32 de electrozi dispuși la o distanță de 3 metri, lungime totală - 96 metri), precum și prospecțiuni pedologice cu prelevare de eșantioane³. Pe baza rezultatelor fiecărei metode și a coroborării acestora, s-a trecut la trasarea secțiunii S1/2009 (S1 generală), orientată E-V, cu dimensiunile de 40 x 2 m și dispusă pe latura de E a sitului, având scopul de a surprinde structura sistemului de fortificare, dar timpul insuficient avut la dispoziție nu a permis finalizarea săpăturii, care a intrat în conservare, urmând a fi continuată în anul următor.

Fără excepție, întregul material arheologic descoperit în S1/2009, provine din straturi arheologice bulversate, care au generat un amestec al inventarului hallstattian cu cel dacic. Sporadic, în stratul de coluviu de pe panta descendentă a șanțului de pe latura de E, au apărut fragmente ceramice medieval-târzii (sec. XVII-XVIII), și acestea aflate în poziție secundară. Din aceste considerente, materialul arheologic nu a putut fi utilizat în context stratigrafic, pentru formularea unor cronologii mai precise.

În directă legătură cu rezultatele campaniei din anul precedent, în luna septembrie 2010 se vor trasa S1 (S1 generală) și S2/2010 (S2 generală). S1/2010 este amplasată ca o meșă peste S1/2009, suprapunând-o în totalitate și având dimensiunile de 40x3 m cuprinzând în mijlocul său S1/2009, obiectivul fiind acela de a lămuri problema sistemului de fortificare.

Nu revine acestui raport rolul prezentării rezultatelor campaniei 2010 dar, extrem de sintetic, informațiile acumulate asupra șanțului de pe latura de E a sitului în timpul respectivei campanii au permis formularea următoarelor observații:

- cele două structuri de bârne incendiate (denumite C11/2010) au fost demontate, constatându-se că structura superioară (amplasată între m14-m17) prezintă o grosime de 0,4 m, fiind așezată pe un pat de lut compactizat cu o grosime de 0,2 m. Acesta era plasat, la rândul său, pe un consistent strat de nisip, având o structură asemănătoare unor varve de depunere acvatică. Cea de a 2-a structură de bârne incendiate prezenta o grosime de 0,2 m, fiind amplasată direct pe un strat de nisip consistent, care a putut fi urmărit până la adâncimea de 4,10 m față de nivelul actual de călcare. Funcționalitatea celor 2 structuri de bârne incendiate a fost dublă: atât de palisadă dublă, cât și de gardină de lemn și lut, cu rolul de a împiedica alunecarea nisipului în șanț. Gradul foarte mare de compactizare al nisipului dintre cele două gardini de bârne ar sugera o îndelungată utilizare, poate ca și posibil drum de rond (traiectul său poate fi urmărit circular la suprafața terenului în jurul întregii fortificații. Evident că doar cercetarea sa în mult mai multe locații va fi în măsură să ofere probe sau să infirme o asemenea supoziție). Fundul șanțului, reprezentat de un sol de o textură foarte dură, a putut fi identificat începând cu m19 la adâncimea de 4 m față de actualul nivel de călcare. S-a procedat la degajarea stratului de nisip aluvionar extrem de fin depus peste acest fund între m19-m20. În acest sector fundul prezintă o foarte ușoară coborâre dinspre m19 ->m22, iar suprafața sa este perfect netezită, fără gropi sau asperități. Nu s-a descoperit nici un artefact sau arsură în acest sector, umplutura constând exclusiv din nisip aluvionar foarte fin, depus sub forma varvelor. Toate aceste elemente pledează pentru morfogeneza naturală, în acest sector având de a face cu patul propriu-zis al albiei Timișului sau al unui braț de divagare, care nu mai era funcțional în momentul utilizării antropice a „Dealului Cetățuica”;

- din dreptul lui m22 ductul fundului șanțului coboară în pantă accentuată pe o diferență de nivel de 1 m, ajungând în acest sector la o adâncime de 3,20 m față de nivelul actual de călcare (cotele nu sunt precizate aici în raport cu punctul de referință 0 al sitului);

- între m22,50-m26,70 a fost degajat și urmărit fundul șanțului care se plasează la o adâncime de 3,20 m față de nivelul actual de călcare, reprezentând cel mai jos punct al ductului șanțului. Urmărind structura sa, apare evidentă intervenția antropică, care adâncește patul natural al albiei Timișului, spre a-i conferi o mai mare eficiență militară (diferența de nivel față de stratul antic din așezare devine astfel de cca. 8 metri). La adâncimea cuprinsă între 2,40 m - 3,20 m stratul de umplutură este reprezentat de un mâl cleios în care au fost descoperite numeroase fragmente de bolovani de cuarțit (unii cu o greutate de câteva kg), cât și fragmente ceramice și de chirpici vitrificați extrem de corodate datorită umidității excesive. În dreptul lui m26 la adâncimea de 3,20 m, exact pe fundul șanțului au fost descoperite fragmente ceramice brun cărămizii decorate cu brâu alveolar, cât și 3 fragmente ceramice cenușii încadrabile larg în intervalul sec. I d.Hr. Acestea ar putea oferi o datare a edificării șanțului în epoca regatului dac sau ultima perioadă de utilizare (datele pe care le avem până la ora actuală nu permit precizarea, fără puțință de tăgadă, a cronologiei precise a edificării și utilizării șanțului antropic care perforază pe o adâncime de 1 metru patul albiei Timișului de pe latura de E a sitului);

între m26,70 și m27,20, fundul șanțului prezintă o pantă descendentă accentuată, urcând de la 2,70 la 3,20 față de nivelul actual de călcare;

- între m27,30-m35 s-a procedat urmărirea fundului șanțului care prezintă un traiect aproape plan, identic cu cel de pe latura V. S-a constatat următoarea situație stratigrafică:

- între adâncimea 0-1,20 m se găsește un sol gălbui-lutos cu pigmentații feruginoase și fără nici un fel de artefacte arheologice, doar cu sporadice flecuri de arsură;

între adâncimea 1,20-2,80 m se găsește un compact nivel de nisip sedimentat în zeci de straturi succesive sub forma varvelor;

- la adâncimea de 2,80 m stratul de nisip se întrerupe brusc pe acel fund tare, plan și fără denivelări. Pe întregul sector cuprins între m27,30 -> m35 nu a fost identificat nici un artefact arheologic, acesta marcând așadar patul natural al albiei Timișului;

Intenția de a urmări ductul fundului șanțului între V, spre așezare, și a lămuri relația cu cele două gardini de bârne suprapuse, nu a putut fi îndeplinită decât până în dreptul lui m18, deoarece presiunea uriașă pe profilul de N al lui S1/2010 a determinat prăbușirea parțială a peretelui. Lucrul în aceste condiții ar fi devenit prea periculos, astfel încât lămurirea relației dintre șanț și așezare a rămas un deziderat pentru campania anului 2011.

Pentru surprinderea extremității estice a șanțului, la 5 m E de m40 a lui S1/2010 a fost trasată o casetă de control, cu dimensiunile de 3x2 m, care a fost adâncită până la 0,8 m față de nivelul actual de călcare. A fost surprins un singur nivel compact de lut aluvionar, care căpăcuiește complexe arheologice aflate la o adâncime de 0,8 m, situație care explică și lipsa oricăror artefacte în arealul exterior așezării fortificate sau a anomaliilor specifice ce ar fi putut fi constatate în timpul prospecțiunilor geofizice. Lipsa timpului a împiedicat excavarea acestor complexe și impus conservarea lor, ele urmând a fi dezvelite în cursul anului 2011.

În cursul zilei de 14 septembrie 2010 s-a procedat la trasarea S2/2010, reprezentată de o suprafață de 6x6 m, fiind poziționată la cca. 10 m S de sondajul pedologic nr. 2 din 2009. Motivația alegerii amplasamentului a fost dată de posibilitatea identificării unor complexe arheologice nebulversate care să ofere indici despre nivelurile de locuire ale sitului. Complexitatea situațiilor arheologice apărute a permis doar adâncirea până la 0,8 m față de actualul nivel de călcare. Stratigrafia surprinsă în timpul campaniei 2010 din S2 este următoarea:

- 0-0,4 m strat arheologic bulversat de lucrările agricole moderne, conținând o cantitate importantă de fragmente ceramice dacice și hallstattiene, aflate în poziție secundară;

- 0,4-0,8 m strat arheologic compact, dar bulversat din vechime de intervenții antropice care nu au putut fi precizate în timpul campaniei 2010, nefiind descoperite complexe arheologice in situ (reluarea investigațiilor în 2011 au identificat complexe arheologice databile în perioada sec. VI-VII p.Chr. care au generat aceste bulversări ale nivelelor dacice și hallstattiene). Au fost identificate concentrări de fragmente

ceramice aparținând unor vase de provizii dacice, databile larg în timpul sec. I d. Hr., precum și un vas întreg de tip „cătuie”, cu diametrul gurii de 23 cm. La acestea se adaugă și un sporadic inventar metalic, reprezentat din cuie și piroane de fier, precum și o fibulă din același metal.

Coroborarea tuturor categoriilor de informații pe parcursul celor 5 ani de la (re)descoperirea sitului, ne-au arătat că avem de-a face cu un obiectiv deosebit de important, din a cărui cercetare sistematică interdisciplinară vor putea fi extrase date importante pentru înțelegerea habitatului pre și protoistoric de pe Timișul Mijlociu. Până la ora actuală, în zona Banatului de câmpie, nu a fost identificat, studiat și mai ales, publicat, nici un sit arheologic databil pe întreaga perioadă a mileniului I a.Chr.. Unul dintre principale obiective ale investigațiilor arheologice sistematice va fi acela de a stabili relația dintre acest sit și cele deja investigate (Remetea Mare „Gomila lui Pituț” sau Remetea Mare „Gomila lui Gabor”) sau aflate în curs de investigare (Herneacova „Cetate”), ori descoperite pe cale perieghetică la Urseni, Giroc, Remetea Mare, Pădureni, Voiteg, Sănnicolau Mare, Periam, etc. Cea de-a doua epocă a fierului este o perioadă încă insuficient cunoscută în spațiul bănățean, astfel încât cercetările sistematice de la Unip „Dealul Cetățuica” vor putea furniza indicii importante asupra civilizației dacice din Câmpia de Vest a României de la S de Mureș.

Obiectivul inițial al campaniei 2011 l-a reprezentat finalizarea unităților de săpătură deschise în anul precedent și, în funcție de situațiile nou apărute, deschiderea altor suprafețe, intenția noastră fiind lămurirea caracterului fortificării pe latura de est a sitului, precum și investigarea complexelor arheologice de pe platoul superior. Pentru aceasta, în timpul campaniei din iulie 2011 s-au desfășurat activități în următoarele unități de săpătură:

S1 general:

Deoarece presiunea uriașă a pământului a determinat prăbușirea profilului nordic al acestei secțiuni în toamna anului 2010, rămăsese nelămurită relația dintre intervenția antropică antică din patul albiei de râu și cele două structuri de bârne incendiate dinspre așezare. S-a procedat la excavarea traiectului lui S1/2010 pe jumătatea sudică a sa între m9-m16 (din considerente practice, în anul 2010 a fost cercetată, pentru sectorul de șanț, jumătatea nordică a S1 și care s-a prăbușit înainte de a putea fi finalizată). Într-o primă fază s-a taluzat profilul sudic al lui S1/2010, iar ulterior s-a efectuat adâncirea de la 1,2 m (nivelul rămas din campania 2010) și până la 3,3 m față de actualul nivel de călcare. Stratigrafia este reprezentată de un strat masiv de nisip, parțial depus sub forma varvelor. Nu au apărut nici un fel de structuri arheologice care să provină de la o eventuală palisadă. Apare astfel evident că în zona estică a „Cetățuicii” nu avem un sistem de fortificare sub formă de palisadă, iar problema alunecării grindului de nisip în șanț a fost rezolvată prin realizarea a două terase susținute de gardinile incendiate descoperite pe panta de coborâre spre șanț în anul 2010.

S2 general (S2/2011):

S2/2011 este amplasată exact pe traiectul lui S2/2010, intenția fiind chiar aceea de a finaliza lucrul din anul precedent, activitate care fusese stopată datorită lipsei timpului, la adâncimea de 0,8 m. Într-o primă fază s-a procedat la taluzarea profilelor degradate de intemperii, rezultând astfel o suprafață de 6,2 x 6,2 m. Începând cu adâncimea de 0,8 m față de nivelul actual de călcare, au putut fi definite complexe arheologice de o bogăție și varietate deosebite, după cum urmează:

C1/ S2 general:

Este reprezentat de o groapă cvasi-circulară (dimensiunile la profilare de 1,6 x 1,4 m), apărută în caroul 1-2/3-4, începând cu adâncimea de 0,8 m. Groapa se adâncește până la 1,48 m față de nivelul actual de călcare, căpătând înspre fund o formă albiată. Limitele sunt clare pe laturile de E și S, înspre N apărând un prag de la adâncimea de 1,25 m, care o delimitează de C7. Particularitatea lui C1 este dată de inversiunea stratigrafică, în sensul că partea superioară a acestuia (între 0,8-1,15 m) este reprezentată de un strat de umplutură care conține numeroase fragmente ceramice hallstattiene, fragmente de chirpici și oase de animal, toate aflate în poziție secundară. Între 1,15-1,48 m se află stratul dacic nederanjat, fiind dezvelite in situ un vas-borcan de dimensiuni mici, un fund de vas din pastă grosieră de culoare brun-roșiatică, o piesă din piatră cu funcționalitate nelămurită, precum și alte fragmente ceramice, posibil reîntregibile. Pe peretele vestic al

gropii era așezat un vas borcan cu butoni în relief, specific epocii dacice clasice. De pe perețele nordic al gropii, a fost salvat un vas-miniatură, de formă tronconică, ornamentat cu creștături pe buze. De menționat că sub vasele depuse pe fundul gropii, precum și în interiorul lor s-a păstrat un strat consistent de cenușă. O parte dintre pereții vaselor prezentau urme de ardere secundară. În etapa actuală de investigație optimă pentru datarea fragmentelor ceramice dacice de pe fundul gropii în sec. I p.Chr. Întregul context al dispunerii artefactelor din cadrul acestui complex, prezența vaselor-miniatură, precum și relația cu C7, ne îndeamnă să formulăm ipoteza preliminară a funcționalității ca și groapă de cult.

C3 / S2 general:

Complexul s-a conturat la adâncimea de 0,8 m, limitele acestuia fiind sugerate prin diferența de culoare, solul de umplutură având o culoare mult mai închisă decât solul galben-murdar din jur. Latura conturată ferm se află pe direcția S-N. Tot pe aceeași direcție, la cca. 0,5 m E de profilul vestic al secțiunii s-a profilat un posibil perete, format din porțiuni compacte de chirpici.

Descoperirile au constatat în fragmente ceramice dispersate hallstattiene și de epocă dacică. La metrul 3 se descoperă o aglomerare de vase ceramice dacice, din care unul întreg, alături de un lustruitor de piatră. Dezvelirea acestora s-a realizat începând cu adâncimea de 0,7 m, mergând până la 1 m adâncime față de nivelul actual de călcare. Fragmentele ceramice dacice găsite cu această ocazie pot aparține aglomerării de vase descoperite în campania 2010 (C10/2010).

În profilul sudic, la cca. 1,15 m adâncime față de stratul vegetal actual au fost descoperite fragmente ce ar putea aparține, foarte probabil, unui lanț de bronz, fragmente care se continuau în profilul sudic al secțiunii. Tot în această zonă s-a descoperit și un creuzet pentru turnarea unor piese de metal.

În continuarea investigației, a fost descoperit un vas aproape întreg, de factură probabil hallstatiană, poziționat exact în colțul de SV al S2 (adâncime 1,20 m), din umplutura căruia pare a fi alunecat posibilul lanț de bronz. La 5 cm NV de vas a fost descoperită o placă de bronz, fără ca aceasta să aibă o formă care să permită atribuirea vreunei funcționalități.

În caroul 3/1, la adâncimea de 1,20 m și la 0,10 m E de aglomerarea de fragmente ceramice cenușii, s-a descoperit o cană din pastă brun-cenușie, fără toartă, probabil de factură dacică, deteriorată în timpul excavării. La 0,10 m S de cană, pe același nivel stratigrafic, s-a descoperit un lustruitor ceramic în formă de calapod, de culoare neagră.

La adâncimea de 1,20 m, C3 a început să se contureze mai clar, observându-se de la acest nivel straturi de sol diferite ca textură și culoare, care au căpătat o formă semicirculară, dovedindu-se că acestea sunt nivelurile de refacere ale unei locuințe adâncite și care se alveolează în acest sector. Nivelele au fost surprinse în poziție oblică, coborând începând cu nivelul de conturare (adâncime 1,20 m) de la est spre vest cu un unghi de cca. 40°, cea mai importantă parte a locuinței găsindu-se în partea vestică a lui S2, în profil. Ceea ce s-a conturat și interpretat inițial ca fiind șanțul extern al locuinței, s-a dovedit a fi nivelurile 4 și 3 de umplere și care, alveolându-se, au ajuns la nivelul de conturare la o lățime de 0,20-0,25 m.

Colțul de SV se dovedește a fi tăiat de un alt complex, fapt observabil în cele două profile ale secțiunii (vestic și sudic), ceea ce indică faptul că vasul hallstattian mai sus menționat, împreună cu lanțul de bronz din umplutura sa și plăcuța de bronz/argint fac parte dintr-un alt complex decât C3.

Nivelurile de lutuire/refacere ale locuinței adâncite au fost excavate în jumătatea sudică în mod artificial pe „niveluri de șpaclu” din motive obiective. În jumătatea nordică nivelurile au fost dezvelite separat, în ordinea impusă prin umplerea complexului, fiind documentate distinct. Acestea au fost denumite de jos în sus de la cel mai vechi la cel mai recent, atribuindu-li-se cifre de la 1 la 11.

Fundul locuinței se prezintă sub forma unui sol nisipos cu mari concentrații feruginoase în partea nordică, lutos (pare lutuit) în partea centrală, iar înspre groapa nivelului 1 (spre N) apare un strat de podină constând într-o peliculă subțire (0,5 cm grosime), păstrată slab, de culoare neagră și textură foarte dură. Pe această mică porțiune, rezultată probabil în urma călcării din timpul locuirii, a apărut un fragment ceramic conic în poziție orizontală încastrat în podină. Faptul că poziția sa este primară, îl plasează ca fiind o descoperire importantă, datând practic începutul locuirii și a amenajării bordeiului în faza târzie a Culturii

Basarabi.

C7 / S2 general:

Acesta s-a conturat la adâncimea de 0,8 m sub forma unei gropi cvasi circulare, cu diametrul gurii de 1,5 m (axa E-V), respectiv 1,4 m (axa N-S), având o adâncime de 0,6 m față de nivelul de conturare. Dimensiunile fundului gropii sunt de 1,2 m (axa N-S), respectiv 1,3 m (axa E-V). Stratigrafia internă a complexului prezintă două nivele: nivelul 1, cu o grosime de 0,3 m deasupra fundului gropii, respectiv nivelul 2, de la 0,3 la 0,6 m față de fundul gropii.

Nivelul 1 consta dintr-o aglomerare de vase întregi sau întregibile de dimensiuni variate, reprezentând forme specifice olăriei dacice din epoca regatului: vase de tip fructieră, vase-borcan, căni bitronconice, chiupuri. Pe lângă acestea, au mai fost descoperite și câteva piese metalice (o piesă de fier cu funcționalitate incertă și o tablă de bronz ce prezintă un orificiu realizat cu ajutorul unui dorn), material litic (o râșniță, o cută și o piesă cu funcționalitate incertă), și două piese de os (un manșon realizat din corn de cerb, respectiv o piesă tubulară cu funcționalitate incertă, aceasta din urmă depusă în interiorul unui vas borcan). Remarcăm de asemenea prezența în cadrul inventarului acestui complex a unor vase-miniatura, a două fusaiole și a unui posibil cap de figurină antropomorfă schematizat.

Nivelul 2 al gropii (între 0,3-0,6 m de la fundul acesteia), constă dintr-un strat bulversat în care apar asociate fragmente ceramice dacice și hallstattiene, toate în poziție secundară.

În întreaga umplutură a nivelului 1 au fost surprinse urme de arsură în situ, multe dintre vasele întregi sau întregibile prezentând urme de ardere secundară. Totuși, pe pereții gropii, precum și pe piesele „speciale” nu se constată urme ale trecerii lor prin foc. Probabil că vasele au fost arse în altă parte și apoi depuse în groapă împreună cu resturile cremației. S-a remarcat că groapa nu are pereții amenajați pentru a putea fi utilizată ca și groapă de provizii. Din punct de vedere al funcționalității, în acest stadiu al cercetărilor, pe baza analogiilor existente în literatura de specialitate, considerăm că avem de-a face cu o groapă de cult. Aceasta se poate data provizoriu în sec. I p.Chr.

C9 / S2 general :

Complexul inițial a fost suprapus de o groapă denumită de noi C2, cu o conturare efectuată după culoarea și textura solului.

C9 s-a conturat sub forma unei locuințe patrulatere adâncite, surprinzându-se margini ferme doar pe laturile E,V și parțial S, latura sa nordică fiind condiționată de profilul secțiunii.

Din punct de vedere structural complexul se prezintă sub forma unei locuințe adâncite, în cadrul căreia s-au profilat patru gropi de stâlp, de adâncimi diferite. În partea de NV a C9, a fost construit în lut cruțat un cuptor (vezi C14). În dreptul gurii cuptorului au fost depistate bucăți de chirpici de diferite dimensiuni, fragmente ceramice și fragmente osteologice.

C13 / S2 general:

Complexul s-a conturat la adâncimea de 0,8 m, având un pat de chirpici compact, motiv pentru care inițial a fost interpretat drept vatră exterioară. Excavarea în profunzime a confirmat însă faptul că acest strat nu reprezintă decât o serie de resturi menajere. Umplutura gropii conține numeroase fragmente ceramice și de chirpici, precum și fragmente osteologice, fapt ce indică o posibilă groapă menajeră ce poate fi atribuită perioadei hallstattiene.

La cca. 0,4 m față de nivelul de conturare, apare un strat de arsură asociat cu mai multe fragmente ceramice, sub care a fost surprins un alt strat, gălbui-nisipos, pe care a fost așezat un fragment ceramic de dimensiuni mari. Sub acest nivel urmează un nou strat de pământ cenușos (cca. 0,30 m grosime), lipsit aproape total de material. La adâncimea de 1,5 m, apare un nou strat compact de arsură, pe care se găsesc 3 fragmente de mari dimensiuni dintr-un vas-platou hallstatian.

C14 / S2 general:

Înainte de golirea C9, complexul C14 s-a conturat sub forma unor bucăți de chirpici, ulterior acestea definindu-se ca făcând parte din dărâmătura cuptorului. Din punct de vedere al structurii, cuptorul menajer a

fost realizat pe un soclu de lut crușat, cu înălțimi ce variază între 0,12-0,55 m, față de stratul de steril al locuinței C9.

Pe baza a ceea ce s-a putut surprinde la dezvelire, considerăm că acesta a fost unul simplu, neavând alte instalații cum ar fi o placă de reverberație. Este posibil, în schimb, ca acest cuptor să fi avut o boltă, aceasta fiind prăbușită din vechime. Vatra cuptorului are o grosime de aproximativ 0,07 m, prezentând în partea ei superioară o posibilă fătuire, aceasta având la momentul degajării o culoare gri. Sub vatră nu au fost depistate alte amenajări speciale. Întreaga cameră a cuptorului a fost plină de material ceramic, fragmente de chirpic ce păstrează urmele unor structuri de nuiel, vălătuci de lut de forme lunguiețe și cilindrice și bucăți dintr-o placă de chirpici cu o funcționalitate incertă. În fața cuptorului s-a surprins o aglomerare asemănătoare celei din camera de ardere, pământul de aici diferențiindu-se clar de cel din umplutura lui C9, fiind mult mai umed din cauza consistenței sale cenușoase.

În camera de ardere au fost descoperite mai multe funduri de vase dintr-o pastă foarte grosieră, utilizând ca degresant ceramică pisată în cantități exagerate, rezultând astfel vase rudimentare în care depunerea lichidelor era imposibilă și improbabilă.

Cât privește încadrarea culturală a acestor descoperiri ce constituie C14, în acest stadiu al cercetărilor optăm să le atribuim, cu foarte mari rezerve, slavilor timpurii (sec. VI-VII p.Chr.). Argumente în sprijinul acestei atribuirii ar putea fi tipul de cuptor, prezența vălătucilor de lut și ceramica extrem de rudimentară. Rămâne ca analiza detaliată a materialului să confirme sau să infirme aceste prezumții.

S3 general (S1/2011):

Este amplasată la 1 m E de m40 al lui S1, având dimensiunile de 8x3,2 m, suprapunând caseta de 3x2 m deschisă în toamna anului 2010 cu scopul de a surprinde extremitatea estică a șanțului. Este de notat faptul că între nivelul actual de călcare și 0,85 m, se află un strat masiv de lut aluvionar în care nu a putut fi surprinsă o stratigrafie pedologică. Cu toate acestea, au apărut sporadice fragmente ceramice atipice (circa 10 fragmente extrem de corodate). În stadiul actual de investigație nu putem explica formarea acestui masiv strat aluvionar decât ca fiind rezultatul unei singure inundații masive, care căpăcuiește brusc complexele arheologice din exteriorul grindului „Dealul Cetățuica”. Pentru surprinderea extremității estice a albiei naturale s-a procedat la adâncirea, între m0-m2, cu scopul de a surprinde limita exterioară a posibilului șanț de apărare de pe latura de E. Timp de două zile (20-21 iulie) s-a procedat la adâncirea în acest sector până la 2,8 m, rezultând următoarea situație stratigrafică:

- între 0-1,5 m - strat compact de lut cenușiu-gălbui fără stratigrafie;
- între 1,5-2,8 - straturi succesive de nisip depuse sub forma varvelor cu texturi și granulometрии variabile. De menționat că în unele din aceste straturi se observă concentrații semnificative de fier.

Ca și concluzie preliminară, în urma excavării acestui sector al lui S3 general, s-a furnizat proba faptului că șanțul de pe latura estică a „Cetățuicii” este, de fapt, un meandru natural care a fost doar reamenajat probabil în epoca dacică (vezi situația apărută în timpul săpăturilor campaniei 2010).

Investigațiile din S3 general au surprins următoarele elemente arheologice:

C1 / S3 general:

Este reprezentat de o groapă vizibilă pe răzuirea fundului secțiunii, la adâncimea de 0,94 m în dreptul lui m1, în apropierea profilului sudic. Groapa prezintă o culoare brun-cenușie, bine delimitată față de solul gălbui-lutos din jur. S-a procedat la excavarea jumătății vestice, până la adâncimea de 0,52 m față de nivelul de profilare, adică 0,94 m (rezultă o adâncime de 1,46 m față de nivelul actual de călcare). Forma acesteia devine sensibil tronconică pe măsura adâncirii, conicizându-se înspre fund. Limitele sunt greu precizabile și au fost definite exclusiv pe baza schimbării de textură a solului. Umplutura este reprezentată de un sol brun-cafeniu, compactizat, cu ușoare pigmentații de arsură. Inventarul arheologic constă din două fragmente ceramice atipice, posibil hallstattiene, apărute în partea superioară a gropii. Funcționalitatea complexului ar putea fi legată de o posibilă groapă de stâlp, dar lipsa oricăror altor structuri asemănătoare în preajmă menține această supoziție în sfera ipotezelor. Datarea este, de asemenea, incertă.

C2 / S3 general:

Acest complex a fost surprins inițial în cadrul casetei de 2 x 3 m deschisă în campania anului 2010, dar fără a fi conturat și dezvelit. Adâncimea de profilare este de 0,86 m față de nivelul actual de călcare. Ipoteza inițială a funcționalității acestui complex a fost legată de un cuptor de olar cu groapă de deservire aferentă. Într-o primă fază s-a procedat la excavarea pe diagonală a jumătății nordice a gropii de deservire, rezultând următoarea situație:

- groapa prezintă margini relativ bine delimitate, dar fără a fi arse sau fățuite. Adâncimea acesteia este de 0,37 m, cu un profil ușor albiat, de la margini spre mijloc;
- în umplutură au apărut cantități însemnate de lemn carbonizat, dar fără a se putea stabili o stratigrafie internă a umplerii cu cenușă;
- pe latura nordică a gropii a putut fi delimitată o posibilă bârnă carbonizată, încastrată în lutul compact;
- în peretele de NE al gropii a apărut o jumătate de vas borcan, cu buză răsfrântă spre exterior, alunecat cu gura în jos. În aceeași zonă a mai apărut un alt fragment de vas, brun-cărmiziu, cu mult nisip în pastă ca și degresant, de factură dacică. De menționat că fragmentele ceramice sunt corodate substanțial datorită acidității solului (valoarea PH-ului este de 5 în acest sector - vezi și studiul pedologic anexat).

Pentru degajarea vetrei vitrificate s-a procedat la trasarea unei mici casete pe nivelul de profilare spre a se putea delimita eventuala gardină a ipoteticului cuptor de olar. Șpăcluirea jumătății nordice a vetrei a permis evidențierea faptului că aceasta are un contur cvasi-circular, dar că presupusa boltă a cuptorului nu se adâncește decât 5 cm în lutul crușat din jur. Nu au fost evidențiate artefacte asociate vetrei.

Degajarea ulterioară a prăbușiturii vitrificate de pe vatră a permis surprinderea unei suprafețe fățuite bine și uniform arse. Ipoteza funcționalității acestei vetre ca și placă de reverberație a fost infirmată în urma secționării acesteia, fiind excavată într-o primă fază jumătatea sa nordică. A rezultat astfel un profil care ne arată o vatră vitrifiată cu o grosime de 0,05 m, așezată direct pe solul gălbui-lutos din jur. În sprijinul atribuirii sale ca și cuptor de olar, pledează asocierea cu groapa de deservire, precum și forma circulară. Împotriva acestei ipoteze trebuie avute în vedere lipsa cupolei, a plăcii de reverberație, precum și a inventarului specific asociat unui cuptor de olar. În sprijinul atribuirii ca și vatră de cult nu avem alte argumente decât izolarea sa totală față de alte complexe arheologice. Nu excludem nici utilizarea sa ca și cuptor menajer exterior locuinței care a fost rapid abandonat datorită unei inundații catastrofale care a depus stratul de 1 m de aluviuni. Datarea: epoca regatului dacic.

S4 general (S3/2011):

Este amplasată pe platoul „Dealului Cetățuica”, la E de S2 general, de care este despărțită printr-un mator de 0,5 m grosime și are dimensiunile de 6 x 6 m. Lipsa timpului nu a permis decât adâncirea până la 0,6 m față de nivelul actual de călcare. Situația arheologică surprinsă a constat într-un masiv strat bulversat, conținând o cantitate însemnată de fragmente ceramice dacice și hallstattiene aflate în poziție secundară. Similar contextului din S2, și în acest caz complexe în situ încep să se profileze de la această adâncime, deziderat care va fi realizat în cadrul campaniei 2012.

Informațiile acumulate în cei patru ani de investigație (2007, 2009, 2010, 2011) ne-au arătat existența unui sit arheologic de o importanță deosebită, iar coroborarea cu informațiile literare antice ar sugera că aici ar putea fi localizată antica davă Zurobara, menționată de Ptolemeu5.

Cercetarea sistematică a presupus atât folosirea unor tehnici moderne pluridisciplinare pentru delimitarea complexelor arheologice vizate, cât și a celor tradiționale (trasarea unor secțiuni și suprafețe și investigarea acestora).

Dintre metodele non-invasive, în scopul sporirii cantității de informație, s-a apelat la resursele oferite de prospecțiile magnetometrice efectuate cu ajutorul unui gradiometru de tip fluxgate. O altă metodă non-distructivă utilizată pentru determinarea întinderii fortificației a fost rezistivitatea electrică a solului. În funcție de context, pornind și de la datele obținute cu ajutorul prospecțiilor magnetometrice, au fost și vor fi trasate secțiunile și suprafețele.

Pentru atingerea scopurilor propuse nu a putut fi eludată săpătura tradițională, distructivă. Aceasta s-a executat manual. După înlăturarea stratului vegetal, cercetarea s-a efectuat cu atenție maximă pentru a

surprinde și înregistra toate informațiile arheologice.

Având în vedere că scopul final al cercetării este obținerea unor informații cât mai precise, s-a impus o înregistrare riguroasă a datelor și a artefactelor. În acest scop, a fost elaborat un sistem coerent de înregistrare, cuprinzând: jurnalul de săpătură, numerotarea și poziționarea în planul general a unităților de săpătură, completarea fișelor de complex, de obiect și a celor de unitate stratigrafică. În privința prelevării și conservării primare a artefactelor, s-a încercat reconstituirea unui ambient cât mai apropiat de cel din care au fost recoltate. Pentru o mai bună evidență a lor, acestea au fost depozitate în pungi, cutii, lădițe și alte recipiente, în funcție de natura, starea de conservare și dimensiuni, fiind însoțite de etichete plastificate care să conțină toate informațiile necesare. Înregistrările artefactelor au fost realizate în acord cu legislația privitoare la protecția patrimoniului mobil.

S-a întocmit, de asemenea, o bază de date care cuprinde: arhiva foto digitală, arhiva grafică, toate informațiile referitoare la unitățile de săpătură, complexele și la obiectele descoperite. Au fost efectuate fotografii de ansamblu și de detaliu, desene (planuri și profile) la scara 1:20 și, atunci când a fost cazul, desene la scară reală, precum și o schiță dimensionată. Întreaga bază de date este cantonată la Universitatea de Vest din Timișoara, iar pentru siguranță, toți specialiștii colectivului de cercetare au câte o copie a documentației de șantier și a arhivelor.

Pornind de la datele deja acumulate din campaniile anilor 2009-2011, obiectivele campaniilor viitoare vizează, între altele:

- cercetarea complexelor de locuire din interiorul, dar și din exteriorul incintei fortificate pentru a se stabili natura și funcționalitatea acestora;
- continuarea înregistrărilor topografice și a prospecțiilor non-distructive;
- secționarea fortificației pe latura de N în scopul verificării sistemului constructiv;
- întocmirea de fotoplanuri de detaliu în coordonate spațiale;
- editarea unor modele 2D și 3D a zonei cercetate arheologic, pentru determinarea configurației actuale a terenului și reconstituirea unor elemente geomorfologice;
- întocmirea planurilor de detaliu a unităților de cercetare arheologică (scări 1:200, 1:100, 1:50, 1:25), cu poziționarea în plan a descoperirilor (locuințe, gropi, ziduri, obiectele de inventar ale complexelor, etc.);
- prelevarea de probe de sol și continuarea determinărilor pedologice;
- prelevarea de probe pentru analize palinologice;
- prelevarea de material litic în vederea analizelor cu microscopul electronic de înaltă rezoluție în vederea stabilirii surselor de materie primă;
- prelevarea materialului osteologic animal sau uman în vederea întocmirii studiilor de specialitate;
- flotarea depunerilor din complexele închise;
- analiza materialului arheologic și introducerea acestuia în baze de date.

Clasificarea obiectelor se va face în funcție de categorie, de epoci, culturi sau faze. Codificarea artefactelor va fi făcută standard, pentru a fi incluse în baza de date, pe bază de dicționare de termeni și cataloage de motive, forme etc.

Operațiile de conservare, restaurare și finisare vor fi realizate în laboratorul Muzeului Banatului din Timișoara, în virtutea unui protocol de colaborare.

Informațiile și rezultatele cercetării, în totalitatea lor, vor fi interpretate din punct de vedere arheologic și istoric.

Analiza amănunțită a întregii informații va face obiectul unor rapoarte, comunicări, studii și expoziții. Fiecare membru al colectivului de cercetare va putea, de comun acord ce ceilalți colegi, să valorifice științific, sub forma unor articole sau studii punctuale, informațiile arheologice apărute, scopul fiind diseminarea cât mai grabnică și obiectivă a acestor date. Periodic (o dată la 3 ani) se intenționează publicarea

monografică a tuturor rezultatelor investigațiilor.

Rezultatele cercetării vor fi prezentate, de asemenea Consiliului Local al comunei Sacoșu Turcesc, iar studenții participanți pe șantierul-școală vor realiza prezentarea proprie, sub îndrumarea specialiștilor, pentru cercuri științifice studențești.

Bogăția deosebită a materialului arheologic rezultat până în acest moment (peste 30 de vase reîntregibile) impune măsuri de restaurare și conservare, acțiune realizată de către specialiști ai Muzeului Banatului din Timișoara. Piese restaurate pot deveni lesne bunuri de patrimoniu care se pretează expunerii lor în spații muzeale. Dacă cercetările arheologice vor confirma existența la Unip „Dealul Cetățuica” a posibilei dave dacice Zurobara, menționate de Ptolemeu, iar elementele arhitectonice o vor impune, restaurarea in situ va deveni o necesitate.

Note

- 1. F. Medeț, I. Bugilan, Contribuții la problema și la repertoriul movilelor de pământ din Banat, Banatica 9, 1987, p. 175.
2. Pentru mai multe detalii, vezi L. Măruia, D. Micle, A. Cîntar, A. Stăvilă, L. Bolcu, O. Borlea, M. Ardelean, P. Horak, C. Timoc. C. Floca, L. Vidra, ArheoGIS. Baza de date a patrimoniului arheologic cuprins în Lista Monumentelor Istorice a județului Timiș. Rezultatele cercetărilor de teren, Cluj Napoca, 2011, p. 505-530.
3. Un prim raport a fost comunicat de D. Micle, L. Măruia, A. Cîntar, A. Stăvilă, Gh. Ianoș, P. Urdea, M. Török-Oance, Al. Onaca, I. Gergen, Un model de studiu interdisciplinar de arheologia peisajului: situl arheologic de la Unip „Dealul Cetățuica”, jud. Timiș, la Al XXII-lea simpozion național de arheometrie, Iclod, 14 noiembrie 2009. Vezi și A. Bejan, D. Micle, L. Măruia, A. Cîntar, Unip, com. Sacoșu Turcesc, jud. Timiș. Punct. Dealul Cetățuica, CCA 2010, p. 199-203.
4. Pentru evitarea confuziilor, după încheierea campaniei 2011, am decis să utilizăm un „contor” unitar și cursiv al unităților de săpătură, pornind de la prima suprafață excavată în 2009, care devine S1 general, evitând astfel să ne referențiem la secțiunile din fiecare an (în acest raport se vor utiliza ambele cifre, deoarece primele se regăsesc în documentația inițială de șantier).
5. Pentru discuția critică a izvoarelor, vezi S. Forțiu, Este Timișoara antică Zurobara?NU. Și totuși, unde este Zurobara?, accesibil on-line la <http://www.banat.ro/academica/Zurobara.pdf> (accesat la 30.01.2012); idem, Zambara (Zanbara), clarificări încă necesare?!, accesibil on-line la <http://www.banat.ro/academica/Zambara.pdf> (accesat la 30.01.2012).

Informații suplimentare online

[Raportul 4804 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
